

ROZWÓJ SEGMENTU MAGAZYNOWANIA PALIW GAZOWYCH, ZMIANY OTOCZENIA PRAWNEGO, ZASADY FUNKCJONOWANIA ORAZ ZNACZENIE SEGMENTU DLA RYNKU

Tomasz Brzeziński, Adam Wawrzynowicz

Słowa kluczowe: magazynowanie paliw gazowych, liberalizacja rynku gazu, bezpieczeństwo energetyczne

Streszczenie. Segment magazynowania paliw gazowych przeszedł na przestrzeni ostatnich lat głęboką transformację w ramach procesu budowania konkurencyjnego rynku gazu a jednocześnie stał się ważnym instrumentem polityki energetycznej Polski służącym zwiększaniu jej bezpieczeństwa energetycznego. Procesom wydzielenia operatora systemu magazynowania (OSM) pod względem organizacyjnym, funkcjonalnym i prawnym oraz wprowadzeniu zasady niedyskryminacyjnego dostępu stron trzecich do instalacji magazynowych (TPA) towarzyszyły inwestycje budowy nowych i rozbudowy istniejących podziemnych magazynów gazu (PMG) oraz procedury udostępniania na rynku nowych zdolności magazynowych. Sukcesywnie wrasta dostępność usług magazynowania, dzięki czemu obok dominującej dotąd funkcji utrzymywania rezerw obowiązkowych gazu, potencjalnie na znaczeniu może zyskiwać wykorzystanie PMG na potrzeby utrzymywania zapasów handlowych pozwalających sprzedawcom m.in. na szybkie reagowanie na szczytowe zapotrzebowanie odbiorców na gaz w okresie zimowym a potencjalnie także na reagowanie na wzrosty i spadki cen gazu. Ponadto, segment magazynowania paliw gazowych przygotowuje się obecnie, podobnie jak inne segmenty rynku gazu, do wprowadzenia rozliczeń w jednostkach energii od sierpnia 2014 r. co istotnie wpłynie na warunki świadczenia usług magazynowania.

1. WSTĘP

Proces wyodrębnienia segmentu magazynowania paliw gazowych na gruncie regulacji unijnych oraz krajowych trwa mniej więcej od dekady i odzwierciedla rosnące znaczenie podziemnych magazynów gazu (dalej: PMG) dla rozwoju rynku gazu a z drugiej strony dla zapewnienia bezpieczeństwa dostaw paliw gazowych. Zmiany zachodzące w tym obszarze były nieco mniej dynamiczne niż analogiczne zmiany dokonujące się w segmentach przesyłu czy dystrybucji paliw gazowych, niemniej ich efekt końcowy był podobny. Przede wszystkim doszło rozdzielenia działalności operatorów systemów magazynowania (dalej: OSM) od działalności obrotowej oraz do wprowadzenia zasady niedyskryminacyjnego dostępu stron trzecich do infrastruktury magazynowej (dalej: Zasada TPA). W konsekwencji, mimo objęcia tej infrastruktury monopolem naturalnym (w Polsce PMG są zarządzane przez dwie spółki kontrolowane przez Skarb Państwa), stworzone zostały ramy regulacyjne umożliwiające nowym przedsiębiorstwom energetycznym zajmującym się obrotem paliwami gazowymi uzyskanie dostępu usług magazynowania i dzięki temu wchodzenie na rynek, co jest szczególnie istotne w przypadku działalności w zakresie obrotu gazem z zagranicą, której podjęcie na większą skalę jest uwarunkowane utrzymywaniem przez przedsiębiorstwo energetyczne zapasów obowiązkowych gazu w PMG.

Działaniom prorynkowym towarzyszyły równolegle podejmowane inicjatywy zmierzające do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego Polski przede wszystkim poprzez rozbudowę PMG oraz poprzez wprowadzanie przepisów nakładających na przedsiębiorstwa energetyczne określone obowiązki w zakresie utrzymywania zapasów obowiązkowych czy też w zakresie trybu ich uruchamiania i zarządzania PMG w sytuacjach kryzysowych. Nie ulega także wątpliwości, że inwestycje w rozbudowę pojemności magazynowych w równym stopniu co bezpieczeństwu energetycznemu służą także zwiększaniu elastyczności i płynności rynku gazu jako takiego, gdyż pozwalają w coraz większym stopniu na korzystanie z usług magazynowania w celu reagowania na zmiany popytu/podaży gazu i na wahania cen gazu. Z tej perspektywy obserwowane w ostatnich latach zwiększanie wolumenów dostępnych dla rynku pojemności czynnych PMG jest jednym z instrumentów służących osiągnięciu w przyszłości celów nadrzędnych w postaci wykształcenia się konkurencji na rynku gazu, uwolnienia cen paliw gazowych oraz poprawy bezpieczeństwa energetycznego Polski.

Zgodnie z Planem priorytetowych działań zaproponowanym przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki (dalej: Prezes URE) w treści Mapy Drogowej uwalniania cen gazu ziemnego opracowanej w styczniu 2013 r.[1], w ramach priorytetu II „Rozwój konku-

rencji na krajowym rynku gazu i integracja z rynkami regionalnymi UE” wyróżniono Działanie 2.4. „Rozbudowa infrastruktury gazowej” obejmujące m.in. rozbudowę PMG, która zdaniem Prezesa URE jest istotna ze względu na potrzeby bilansowe, utrzymywania zapasów, możliwość wejścia na rynek nowych podmiotów. W opisie tego działania wskazano, że poziom rozwoju infrastruktury gazowej ma istotny wpływ na zachowanie bezpieczeństwa energetycznego, wzrost konkurencji oraz efektywność użytkowania paliwa gazowego.

2. PODSTAWOWE FUNKCJE PMG

Magazynowanie paliw gazowych w PMG służy obecnie przede wszystkim:

1) utrzymywaniu zapasów obowiązkowych gazu tworzonych w trybie art. 24 i nast. ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o zapasach o zapasach ropy naftowej, produktów naftowych i gazu ziemnego oraz zasadach postępowania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa paliwowego państwa i zakłóceń na rynku naftowym (Dz. U. 2012 r. poz. 1190 z późn. zm. - dalej: ustawa o zapasach), które mają na celu zabezpieczenie ciągłości dostaw gazu na wypadek sytuacji nadzwyczajnych, przy czym:

a) zgodnie z § 29 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 2 lipca 2010 r. w sprawie szczegółowych warunków funkcjonowania systemu gazowego (Dz. U. z 2010 r. Nr 133 poz. 891 z późn. zm., dalej: Rozporządzenie systemowe) w sytuacji wystąpienia ograniczeń w systemie magazynowym (niewystarczających zdolności magazynowych w stosunku do potrzeb zgłaszanych przez uczestników rynku), OSM w pierwszej kolejności oferuje pojemności magazynowe podmiotom zobowiązanym do utrzymywania zapasów obowiązkowych gazu ziemnego zgodnie z przepisami ustawy o zapasach;

b) dostęp do zdolności magazynowych na potrzeby tworzenia i utrzymywania zapasów obowiązkowych ma bezpośredni wpływ na rozwój rynku obrotu paliwami gazowymi – uzyskanie koncesji na obrót paliwami gazowymi z zagranicą wymaga bowiem, zgodnie z art. 33 ust. 1a PE posiadania własnych pojemności magazynowych lub umowy przedwstępnej na magazynowanie paliw gazowych w celu utrzymywania zapasów obowiązkowych, chyba, że ze względu na niewielką skalę działalności, wnioskodawca uzyskał decyzję Ministra Gospodarki w przedmiocie czasowego zwolnienia z obowiązku utrzymywania zapasów obowiązkowych.

2) utrzymywaniu zapasów handlowych gazu, które są

utrzymywane w PMG przez dostawców w celu:

a) zapewnienia możliwości szybkiego reagowania na zwiększone potrzeby odbiorców w okresie zimowym (pokrycie szczytowego zapotrzebowania odbiorców w okresie zimowym);

b) zapewnienia możliwości reagowania na wzrosty/spadki cen paliw gazowych (ta funkcja na razie jest realizowana w niewielkim stopniu z uwagi na nierozwinięty rynek gazu);

3) realizacji OSP jego zadań ustawowych – OSP na potrzeby bilansowania i utrzymania sprawności technicznej systemu przesyłowego jest uprawniony do rezerwowania zdolności magazynowych na zasadzie pierwszeństwa (art. 4c ust. 2 i 3 PE oraz § 25 ust. 2 i 3 Rozporządzenia systemowego);

4) potrzebom optymalizowania procesów produkcji – w przypadku wykorzystania PMG w tym celu zdolności magazynowe mogą być wyłączone spod obowiązku udostępnienia na rynku, co wynika z samej definicji instalacji magazynowej zawartej w art. 3 pkt 10a PE, z której zakresu wyłączono część instalacji wykorzystywanej do magazynowania gazu, która jest wykorzystywana na potrzeby działalności produkcyjnej.

3. REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE OSM

Rola segmentu magazynowania paliw gazowych w procesie tworzenia wewnętrznego rynku gazu w ramach Unii Europejskiej została po raz pierwszy wyartykułowana w Dyrektywie 2003/55/WE Parlamentu Europejskiego oraz Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylającej dyrektywę 98/30/WE, przyjętej w ramach tzw. II Pakietu Energetycznego (dalej: Dyrektywa 2003/55). Jak wynika z Preambuły tej dyrektywy, Parlament Europejski i Rada uznały kwestie związane z niewystarczającym dostępem do usług magazynowania za jedną z głównych przeszkód w dochodzeniu do w pełni funkcjonującego i konkurencyjnego rynku wewnętrznego gazu. Dostrzeżono przy tym, że instalacje magazynowe są istotnymi elementami, między innymi w zakresie wdrażania usług o charakterze użyteczności publicznej, takich jak bezpieczeństwo dostaw co jednak nie powinno prowadzić do wypaczeń konkurencji ani do dyskryminacji w dostępie do magazynowania.

Art. 7 Dyrektywy 2003/55 nałożył na państwa członkowskie obowiązek wyznaczenia albo zobowiązania przedsiębiorstw gazowniczych będących właścicielami infrastruktury magazynowej do wyznaczenia jednego albo więcej operatorów systemu magazynowania, biorąc pod uwagę efektywność i rachunek ekonomiczny. Ponadto w art. 8 Dyrektywy określono podstawowe zadania operatorów systemów, w tym

OSM, którzy są zobowiązani:

- (a) w akceptowalnych warunkach ekonomicznych eksploatować, konserwować i remontować oraz rozbudowywać bezpieczne, niezawodne i efektywne instalacje magazynowe, przy należyтым poszanowaniu środowiska naturalnego;
- (b) powstrzymać się od działań dyskryminacyjnych wśród użytkowników systemu lub wśród kategorii użytkowników systemu, zwłaszcza na korzyść przedsiębiorstw zależnych;
- (c) dostarczać operatorom innych systemów gazowych dostateczną ilość informacji gwarantujących możliwość prowadzenia transportu i magazynowania gazu ziemnego w sposób właściwy dla bezpiecznego i efektywnego działania połączonych systemów;
- (d) dostarczać użytkownikom systemu informacji potrzebnych dla uzyskania skutecznego dostępu do systemu magazynowania.

Zgodnie z art. 19 Dyrektywy 2003/55, w celu zapewnienia skutecznego dostępu do instalacji magazynowych państwa członkowskie mogą wybrać jeden z dwóch systemów opartych na zasadzie TPA: system dostępu negocjowanego, w którym uczestnicy negocjują w przyjętych przez państwo ramach regulacyjnych warunki kontraktu z operatorem systemu magazynowania, oraz system dostępu regulowanego, w którym państwa członkowskie gwarantują uczestnikom rynku dostęp do instalacji magazynowych na warunkach wynikających z opublikowanych taryf lub innych warunków i zobowiązań podlegających kontroli Państwa. W dyrektywie określono również przesłanki uprawniające operatora do odmowy dostępu do instalacji magazynowej, do których należy m.in. brak przepustowości (zdolności technicznych) albo niemożność wypełniania usług o charakterze użyteczności publicznej, mogących zgodnie z art. 3 ust. 2 dyrektywy odnosić się do bezpieczeństwa dostaw gazu.

Warto zauważyć, że Dyrektywa 2003/55 nie wprowadziła obowiązku wydzielenia (unbundlingu) działalności operatora systemu magazynowania od innych działalności niezwiązanych z magazynowaniem pod względem formy prawnej, organizacyjnej i podejmowania decyzji, a więc obowiązku analogicznego do unbundlingu prawnego i funkcjonalnego operatora systemu przesyłowego (dalej: OSP) czy operatora systemu dystrybucyjnego (dalej: OSD) wprowadzonych odpowiednio w art. 9 i 13 Dyrektywy 2003/55.

Dyrektywa 2003/55 w odniesieniu do Polski weszła w życie w dniu 1 maja 2004 r. Termin implementacji upłynął 1 lipca 2004 r., z zastrzeżeniem, że państwa członkowskie zostały upoważnione do odroczenia wdrożenia art. 13 dotyczącego wydzielenia prawnego

OSD do dnia 1 lipca 2007 r., z którego to prawa Polska skorzystała. W następstwie wejścia w życie Dyrektywy 2003/55 rozpoczęły się prace legislacyjne nad implementacją jej postanowień w ustawie Prawo energetyczne (dalej: PE lub ustawa Prawo energetyczne - aktualny publikator ustawy Prawo energetyczne: Dz. U. z 2012 r. poz. 1059 z późn. zm.). Zgodnie z dokumentem przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 27 kwietnia 2004 r. pt.: „Program wprowadzania konkurencyjnego rynku gazu w Polsce i harmonogram jego wdrażania”[2], postanowiono, że w związku z obowiązkiem wyznaczenia operatorów systemów gazowych wprowadzonym przez Dyrektywę 2003/55, OSM powinien zajmować się magazynowaniem na podstawie stosownej koncesji i być odpowiedzialnym za eksploatację, zapewnienie konserwacji i remontów, a w razie konieczności za rozbudowę systemu na danym obszarze oraz za rozbudowę połączeń z innymi systemami i za zapewnienie długoterminowej przepustowości systemu dla zaspokojenia potrzeb transportu gazu.

Implementacja postanowień Dyrektywy 2003/55 nastąpiła w ramach nowelizacji ustawy Prawo energetyczne z dnia 4 marca 2005 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 62, poz. 552), która weszła w życie 3 maja 2005 r. Głównym celem zmian było wdrożenie obowiązków wydzielenia prawnego OSD i OSP, które w polskim porządku prawnym implementowano w treści art. 9d ustawy Prawo energetyczne, przy czym przepisy dotyczące wydzielenia prawnego OSD weszły w życie 1 lipca 2007 r. Warto zauważyć, że w następstwie powyższej nowelizacji PE doszło w czerwcu 2007 r. do wydzielenia prawnego i wyznaczenia sześciu spółek dystrybucyjnych z Grupy Kapitałowej PGNiG S.A. na operatorów systemów dystrybucyjnych. Wcześniej w 2004 r. wydzielono spółkę PGNiG-Przesył Sp. z o.o., która w 2006 r. przekształciła się w spółkę akcyjną pod firmą Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. i w tym samym roku została wyznaczona na operatora systemu przesyłowego. W nowelizacji PE z 2005 r. OSM nie został wprowadzicie poddany obowiązkowi wydzielenia prawnego (jak już wspomniano Dyrektywa 2003/55 tego nie wymagała), natomiast przedmiotowa nowelizacja wprowadziła w obszarze magazynowania m.in.:

- (a) definicję instalacji magazynowej zgodną z Dyrektywą 2003/55, zgodnie z którą przez instalację magazynową należy rozumieć instalację używaną do magazynowania paliw gazowych, w tym bezzbiornikowy magazyn gazu ziemnego, będącą własnością przedsiębiorstwa energetycznego lub eksploatowaną przez to przedsiębiorstwo, włącznie z częścią instalacji skroplonego gazu ziemnego używaną do jego magazynowania, z wyłączeniem tej części instalacji, która jest

wykorzystywana do działalności produkcyjnej, oraz instalacji służącej wyłącznie do realizacji zadań operatorów systemu przesyłowego gazowego;

- (b) Zasadę TPA w odniesieniu do magazynowania - art. 4c PE;
- (c) obowiązek wystąpienia przez właściciela infrastruktury magazynowej o wyznaczenie dla niej OSM - art. 9h PE;
- (d) rozbudowany katalog obowiązków operatorskich - art. 9c PE.

W celu zapewnienia stosowania Zasady TPA w odniesieniu do instalacji magazynowych oraz wyznaczenia OSM dla tych instalacji, Prezes Urzędu Regulacji Energetyki (dalej: Prezes URE) wezwał Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. (dalej: PGNiG S.A.), właściciela wszystkich PMG zlokalizowanych w Polsce, do zinwentaryzowania pojemności magazynowych[3]. Następnie, na wniosek PGNiG S.A. Prezes URE udzielił tej spółce w dniu 1 lutego 2006 r. koncesji na magazynowanie paliw gazowych w PMG Husów, kawernowym podziemnym magazynie gazu Mogilno (dalej: KPMG Mogilno), PMG Wierzchowice, PMG Swarzów, PMG Brzeźnica oraz PMG Strachocina. W dniu 31 grudnia 2008 r. Prezes URE wyznaczył PGNiG S.A. operatorem systemu magazynowania paliw gazowych, przy czym zadania OSM realizował w strukturach PGNiG S.A. Oddział Operator Systemu Magazynowania (dalej: PGNiG Oddział OSM). OSM został zatem wydzielony jedynie pod względem organizacyjnym w ramach wewnętrznej struktury przedsiębiorstwa PGNiG S.A.[4].

W czerwcu 2009 r. Prezesa URE zatwierdził taryfę PGNiG S.A. dla paliw gazowych w zakresie usług magazynowania paliw gazowych z datą początkową obowiązywania przypadającą 1 lipca 2009 r. W wykonaniu obowiązku informowania uczestników rynku o warunkach świadczonych usług PGNiG Oddział OSM opublikował na stronie internetowej Regulamin Świadczenia Usług Magazynowania (dalej: RŚUM). W przeprowadzonej następnie pierwszej procedurze udostępnienia zdolności magazynowych PMG udostępniono łącznie 627 mln m³ w ramach zdolności magazynowych obejmujących:

- (a) 302 pakiety w instalacji magazynowej KPMG Mogilno w ramach usługi ciągłej;
- (b) 264 pakiety w ramach usługi ciągłej w instalacji wirtualnej obejmującej PMG Wierzchowice i PMG Husów;
- (c) 61 pakietów w ramach instalacji wirtualnej obejmującej PMG Wierzchowice i PMG Husów.

Z procedury udostępnienia zdolności magazynowych

na rzecz uczestników rynku wyłączone zostały zdolności magazynowe wykorzystywane na potrzeby optymalizacji wydobycia krajowego (905 mln m³) oraz na potrzeby realizacji zadań operatorskich OSP (50 mln m³).

Co ciekawe, jedynym podmiotem, który zawnioskował o przydzielenie zdolności magazynowych był PGNiG S.A., w związku z czym zgodnie z procedurą uregulowaną w RŚUM całość udostępnionych zdolności magazynowych przydzielono na rzecz PGNiG S.A. W konsekwencji przeprowadzenia ww. procedury nie pojawili się zatem nowi użytkownicy instalacji magazynowych (zleceniodawcy usługi magazynowania – dalej: ZUM). Taki stan rzeczy był w opinii URE spowodowany wieloma czynnikami m.in. związanymi z uzależnieniem Polski od dostaw z kierunku wschodniego, brakiem alternatywnych dla Gazpromu dostawców, oraz małą skalą działalności prowadzonej przez innych niż PGNiG S.A. importerów co pozwalało im na uzyskanie zwolnienia z obowiązku utrzymywania zapasów obowiązkowych[5]. Mimo to należy przyjąć, że wyznaczenie OSM i przeprowadzenie w 2009 roku pierwszej procedury udostępnienia zdolności magazynowych na zasadzie TPA stanowiło zwięźczenie procesu wdrażania regulacji II Pakietu Energetycznego w segmencie magazynowania.

W dniu 13 lipca 2009 r., w ramach tzw. III Pakietu Energetycznego, została przyjęta Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE (Dyrektywa gazowa), poszerzająca zakres wymagań dotyczących wydzielenia oraz gwarancji niezależności operatorów systemów gazowych będących w strukturze przedsiębiorstwa zintegrowanych pionowo (*vertically integrated undertaking* – dalej: VIU). Jak wynika z Preambuły, za niezbędne uznano zapewnienie niezależności operatorów systemu magazynowania, tak, aby usprawnić dostęp stron trzecich do instalacji magazynowych, które są konieczne z technicznego lub ekonomicznego punktu widzenia dla zapewnienia skutecznego dostępu do systemu w celu realizacji dostaw do odbiorców. Za właściwe uznano rozwiązanie, w którym instalacje magazynowe prowadzone są przez podmioty prawnie odrębne, posiadające skuteczne prawo do podejmowania decyzji odnoszących się do aktywów koniecznych dla utrzymania, eksploatacji i rozbudowy instalacji magazynowych. W związku z tym w art. 15 Dyrektywy gazowej wprowadzono obowiązek unbundlingu prawnego i gwarancje niezależności OSM będącego w strukturze VIU, analogiczne do przepisów Dyrektywy 2003/55 dotyczących unbundlingu OSD.

Ponadto niezwykle ważnym dla segmentu magazynowania aktem prawnym przyjętym w ramach III

Pakietu energetycznego jest Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 715/2009 z dnia 13 lipca 2009 r. w sprawie warunków dostępu do sieci przesyłowych gazu ziemnego i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1775/2005 (Dz. U. UE. L 211 z 14.08.2009 r. z późn. zm. – dalej: Rozporządzenie 715). Rozporządzenie 715 reguluje między innymi podstawowe kwestie dotyczące rodzaju i zasad świadczenia usług magazynowania oraz obowiązki OSM dotyczące m.in. informacji o działalności OSM podlegających obligatoryjnej publikacji.

Termin implementacji Dyrektywy gazowej upłynął 3 marca 2011 r. W odniesieniu do wydzielenia prawnego OSM należy zauważyć, że w praktyce proces wdrożenia Dyrektywy gazowej został przeprowadzony w Polsce przed wejściem w życie przepisów ustawowych implementujących jej postanowienia. W marcu 2011 r. PGNiG S.A. wystąpił z wnioskami o udzielenie spółce Operator Systemu Magazynowania Sp. z o.o. (spółka celowa ze 100% udziałem PGNiG S.A. w jej kapitale zakładowym) koncesji na magazynowanie paliw gazowych oraz o wyznaczenie tej spółki na OSM na instalacjach magazynowych będących własnością PGNiG S.A. W maju 2012 r. Prezes URE udzielił ww. spółce celowej wnioskowanej koncesji oraz wyznaczył ją na OSM, z datą początkową obowiązywania tych decyzji przypadającą w dniu 1 czerwca 2012 r.[6]. Od tej daty w Polsce rozpoczął działalność wydzielony prawnie OSM, a tym samym cel Dyrektywy gazowej w tym zakresie został zrealizowany, mimo braku przepisów ustawowych implementujących jej postanowienia w polskim porządku prawnym. Działania PGNiG S.A. wdrażające Dyrektywę 2009/73/WE w tym aspekcie wyprzedziły zatem działania ustawodawcy.

W dniu 19 października 2012 r. do Sejmu wpłynął projekt tzw. małego trójpaku energetycznego tj. projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo energetyczne i niektórych innych ustaw (druk nr 946). Nowelizacja została uchwalona w dniu 26 lipca 2013 r. a weszła w życie dnia 11 września 2013 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 984). W ramach małego trójpaku w art. 9d PE dodano nowe ust. 1f i 1g implementujące art. 15 Dyrektywy gazowej w zakresie unbundlingu prawnego i niezależności OSM. Ponadto nowelizacja istotnie wzmocniła niezależność zarządu OSM poprzez wprowadzenie do art. 9d PE nowego ustępu 1i, zgodnie z którym OSM, będący częścią VIU są obowiązani zamieścić w statucie lub w umowie spółki postanowienia umożliwiające członkom zarządu niezależność działań.

4. ZASADY ŚWIADCZENIA USŁUG TPA

Zgodnie z art. 4c PE OSM ma publicznoprawny obowiązek zapewniać odbiorcom oraz przedsiębiorstwom zajmującym się sprzedażą paliw gazowych, na zasa-

dzie równoprawnego traktowania, świadczenie usług magazynowania paliw gazowych w instalacjach magazynowych. Zasady świadczenia usług magazynowania na zasadzie TPA (dalej: usługi TPA) regulują ponadto przepisy Rozporządzenia 715, w szczególności art. 15 i art. 17, które zostaną przedstawione poniżej. Zgodnie z art. 15 ust. 1 Rozporządzenia 715 OSM oferuje i świadczy usługi:

- (a) w sposób niedyskryminacyjny, dostosowując je do zapotrzebowania rynkowego;
- (b) na równoważnych warunkach umownych;
- (c) zgodnie z wykorzystywaniem wzajemnie połączonych systemów przesyłu OSP;
- (d) podając do wiadomości publicznej stosowne informacje, w szczególności dane dotyczące wykorzystywania i dostępności usług.

W świetle art. 15 ust. 2 Rozporządzenia 715 usługi TPA powinny obejmować usługi ciągłe i przerywane, krótkoterminowe i długoterminowe oraz usługi w formie pakietu i oferowane oddzielnie. Zgodnie z wytycznymi ERGEG[7] dopuszczalne jest ograniczenie przez OSM zakresu świadczonych usług TPA (polegające np. na oferowaniu w ramach danego PMG tylko niektórych spośród wymienionych powyżej rodzajów usług), ale takie ograniczenie musi być uzasadnione obiektywnymi względami technicznymi i ekonomicznymi związanymi z eksploatacją instalacji magazynowych. Zgodnie z art. 15 ust. 5 Rozporządzenia 715 granice umowne w odniesieniu do wymaganej minimalnej zdolności magazynowania są uzasadniane w oparciu o ograniczenia techniczne i umożliwiają mniejszym użytkownikom instalacji magazynowych uzyskanie dostępu do usług magazynowych. W praktyce działalności OSM granice te są zdeterminowane optymalnym i wydajnym wykorzystaniem instalacji magazynowych przy uwzględnieniu parametrów technicznych PMG (np. wielkości pojemności czynnej i mocy w ramach pakietu).

Na podstawie art. 17 ust. 1 Rozporządzenia 715 OSM jest zobowiązany udostępniać maksymalną pojemność instalacji magazynowych, uwzględniając integralność i eksploatację systemu. Ewentualne istniejące ograniczenia wielkości zdolności magazynowych dostępnych dla rynku oraz przyjęte preferencje w zakresie alokacji zdolności magazynowych muszą mieć uzasadnienie techniczne, ekonomiczne albo prawne. Ponadto, stosownie do art. 17 ust. 1 i 2 Rozporządzenia 715 OSM jest zobowiązany wdrażać i podawać do wiadomości publicznej niedyskryminacyjne i przejrzyste mechanizmy alokacji zdolności magazynowych.

Rodzaje oraz zasady świadczenia usług magazynowania określa Regulamin świadczenia usług magazyn-

nowania (dalej: RŚUM). RŚUM jest regulaminem wydanym i stosowanym na podstawie art. 384 Kodeksu Cywilnego. Stanowi dokument o podobnym znaczeniu i zakresie regulacji jak Instrukcja Ruchu i Eksploatacji Sieci Przesyłowej czy Instrukcja Ruchu i Eksploatacji Sieci Dystrybucyjnej (dalej odpowiednio: IRiESP i IRiESD), nie podlega jednakże obowiązki przedłożenia Prezesowi URE do zatwierdzenia decyzją administracyjną. RŚUM wdraża w działalności OSM obowiązki wynikające z przepisów krajowych i regulacji III Pakietu Energetycznego, w szczególności zawiera istotne przepisy regulujące zasady świadczenia usług związanych z dostępem stron trzecich do instalacji magazynowych. Zgodnie z RŚUM, OSM świadczy następujące rodzaje usług magazynowania (dalej: UM):

- (a) UM Długoterminowe (na okres od 1 roku do 4 lat) i UM Krótkoterminowe (na okres krótszy niż 1 rok – miesięczne i tygodniowe)
- (b) UM w formie:
 - (i) Pakietu (złożonego z mocy zatłaczania, mocy odbioru i pojemności czynnej);
 - (ii) Pakietu Elastycznego (złożonego z pojemności czynnej oraz mocy odbioru i mocy zatłaczania mieszczących się w przedziałach określonych w specyfikacjach technicznych poszczególnych Instalacji Magazynowych);
 - (iii) UM Rozdzielonej (w ramach której OSM oddzielnie udostępnia zamówioną moc zatłaczania, pojemność czynną, lub moc odbioru);
- (c) UM na Warunkach Ciągłych, w ramach której OSM zapewnia ZUM możliwość nieprzerwanego zatłaczania Paliwa Gazowego do Instalacji Magazynowej, a także możliwość jego nieprzerwanego odbioru, zgodnie z zatwierdzonymi Nominacjami lub Renominacjami;
- (d) UM na Warunkach Przerwywanych, w ramach której OSM może przerwać lub ograniczyć w przypadkach i na czas wskazany w USUM lub Regulaminie odbiór lub zatłaczanie Paliwa Gazowego z lub do Instalacji Magazynowej;
- (e) UM Dobowe świadczone jako usługi dodatkowe, zamawiane przez złożenie renominacji i oferowane na kolejną Dobę Gazową w przypadku pojawienia się możliwości udostępnienia przez OSM niewykorzystanych nominalnych mocy zatłaczania lub mocy odbioru.

W RŚUM wyodrębniono następujące rodzaje Umów o świadczenie usług magazynowania (dalej: USUM):

- (a) USUM Długoterminowa zawierana na okres od 1 do 4 Lat Magazynowych albo od 12 do 48 Mie-

sięcy Magazynowych (w przypadku magazynów kawernowych);

- (b) USUM Krótkoterminowa, która może zostać zawarta:
 - (i) na okres 7, 14 lub 21 kolejnych Dób Gazowych,
 - (ii) na okres od 1 do 11 Miesiący Gazowych;
- (c) USUM Ramowa, która jest zawierana na czas nieokreślony i umożliwia skorzystanie z uproszczonej procedury zawierania USUM Krótkoterminowych;
- (d) USUM Warunkowa zawierana pod warunkiem zawieszającym np. pod warunkiem przedstawienia Przydziału Zdolności Przesyłowej;
- (e) Umowa przedwstępna przewidziana w art.33 ust.1 a PE, do której stosuje się odpowiednio postanowienia RŚUM o USUM Warunkowej.

Zasady przydzielania zdolności magazynowych w RŚUM podlegały konsultacjom z rynkiem i w razie zamiaru dokonania ich zmiany nowelizacja RŚUM w tym zakresie każdorazowo podlega konsultacjom społecznym. Ponadto zgodnie z RŚUM, w przypadku uruchamiania na potrzeby rynku nowych zdolności magazynowych OSM publikuje harmonogramy procedur ich udostępnienia na zasadzie TPA. Zgodnie z Rozporządzeniem 715 przyjęte przez OSM zasady alokacji zdolności magazynowych powinny generować sygnały ekonomiczne zapewniające optymalne wykorzystanie instalacji magazynowych i zredukowanie zdolności niewykorzystywanych przez ZUM. Zasada ta jest wdrożona w RŚUM poprzez:

- (a) parametry usług magazynowania – zakres usług jest szeroki, niemniej preferowane są usługi zapewniające optymalne wykorzystanie Instalacji Magazynowych (usługi pakietowe) - usługi, które nie sprzyjają efektywnemu technicznie wykorzystaniu Instalacji Magazynowych są też zgodnie z taryfą OSM droższe;
- (b) odpowiednie sygnały ekonomiczne wynikają także z mechanizmów zarządzania ograniczeniami kontraktowymi i mają na celu zniechęcanie ZUM do blokowania niewykorzystywanych zdolności magazynowych i zapewnienie dostępu do nich innym uczestnikom rynku.

Przyjęte w RŚUM zasady przydzielania zdolności magazynowych są zdeterminowane m.in. przez przepisy prawa określające obowiązki przedsiębiorstw energetycznych w zakresie utrzymywania zapasów obowiązkowych gazu (przedsiębiorstwa te, jak już wspomniano, korzystają z pierwszeństwa zawarcia USUM). Zasady przydziału zdolności magazynowych mają też umożliwiać maksymalne i wydajne wyko-

rzystanie istniejących Instalacji Magazynowych m.in. poprzez preferencje dla USUM Długoterminowych oraz usług pakietowych. Preferencja dla USUM zawieranych na dłuższe okresy uwzględnia także przesunięcie czasowe, jakie występuje pomiędzy rokiem magazynowym rozpoczynającym się po zakończeniu wiosennego przestoju technologicznego i okresem utrzymywania zapasów obowiązkowych obejmującym okres od 1 października danego roku do 30 września następnego roku (zatłoczenie, utrzymywanie zapasu obowiązkowego przez jeden okres objęty decyzją Prezesa URE weryfikującą wielkość tego zapasu a następnie odbiór zapasu w zasadzie wymagają zawarcia USUM na okres dwóch lat).

Stosownie do art. 17 ust. 3 Rozporządzenia 715 umowy dotyczące instalacji magazynowych obejmują środki przeciwdziałające akumulacji rezerw i powstawaniu ograniczeń kontraktowych (tzn. blokowaniu przez ZUM przydzielonych mu a niewykorzystywanych zdolności magazynowych, w sytuacji, w której zapotrzebowanie rynku na zdolności magazynowe jest większe od dostępnych zdolności PMG):

- (a) OSM musi niezwłocznie oferować niewykorzystaną zdolność magazynowania na rynku pierwotnym z co najmniej jednodniowym wyprzedzeniem i na zasadach przerywanych;
- (b) użytkownicy, którzy chcą odsprzedać swoją z-kontraktowaną zdolność na rynku wtórnym, muszą być do tego uprawnieni.

Zgodnie z Wytycznymi ERGEG dotyczącymi dobrych praktyk TPA OSM jest zobowiązany dokładać aktywnych starań w celu zniechęcenia użytkowników systemu do gromadzenia zdolności magazynowych oraz jest zobowiązany do ułatwiania ponownego ich wykorzystania i handlowania nimi, używając w tym celu wszelkich uzasadnionych środków. ZUM jest z kolei zobowiązany do niewykorzystywania zdolności magazynowych w sposób powodujący ograniczenie, zakłócenie lub uniemożliwienie konkurencji, np. poprzez gromadzenie Zdolności Magazynowych.

Zgodnie z RŚUM OSM dokonuje dynamicznego wyliczenia niewykorzystanych Zdolności Magazynowych w procesie rozpatrywania Nominacji i Renominacji składanych przez ZUM i umożliwia ZUM skorzystanie z takich zdolności w ramach UM Dobowej. Ponadto RŚUM przewiduje także tryb redukcji przydzielonych zdolności magazynowych, z których ZUM nie korzysta lub przewiduje, że nie będzie z nich korzystał, co może nastąpić fakultatywnie (na wniosek ZUM) albo obligatoryjnie na zasadzie wykorzystaj albo strać (*Use it or lose it – UIOLI*). Do narzędzi służących przeciwdziałaniu ograniczeniom kontraktowym służą także:

- (a) postanowienia RŚUM umożliwiające wtórny obrót Zdolnościami Magazynowymi (realizacja art. 22 Rozp. 715/2009), z tym, że ograniczenie swobody wtórnego obrotu dotyczy zdolności przeznaczonych na cele utrzymywania zapasów obowiązkowych gazu;
- (b) opłaty z tytułu zarządzania ograniczeniami kontraktowymi (opłaty ZOK), które znajdują zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do zdolności magazynowych przeznaczonych na potrzeby utrzymywania zapasów obowiązkowych i przy łącznym spełnieniu następujących przesłanek:
 - (i) zapotrzebowanie Wnioskodawców na zdolności magazynowe umożliwiające utrzymywanie zapasów obowiązkowych w danej Instalacji Magazynowej jest większe od wielkości takich zdolności dostępnych w tej Instalacji Magazynowej,
 - (ii) niewykorzystywane na ten cel zdolności magazynowe przekraczają 20% zdolności przydzielonych ZUM w tym celu,
 - (iii) ZUM nie zredukuje się dobrowolnie do 31 marca pierwszego lub kolejnego roku występowania ograniczeń kontraktowych.

5. ZNACZENIE PMG W OBSZARZE BEZPIECZEŃSTWA ENERGETYCZNEGO

Zgodnie z art. 24 ustawy o zapasach w celu zapewnienia zaopatrzenia Rzeczypospolitej Polskiej w gaz ziemny oraz minimalizacji skutków zagrożenia bezpieczeństwa paliwowego państwa, wystąpienia sytuacji awaryjnej w sieci gazowej oraz nieprzewidzianego wzrostu zużycia gazu ziemnego przedsiębiorstwo energetyczne wykonujące działalność gospodarczą w zakresie przywozu gazu ziemnego w celu jego dalszej odsprzedaży odbiorcom utrzymuje zapasy obowiązkowe gazu ziemnego w wielkości odpowiadającej co najmniej 30-dniowemu średniemu dziennemu przywozowi tego gazu, w instalacjach magazynowych, których parametry techniczne zapewniają możliwość dostarczenia ich całkowitej ilości do systemu gazowego w okresie nie dłuższym niż 40 dni.

Zapasy obowiązkowe gazu ziemnego utrzymuje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w instalacjach magazynowych przyłączonych do systemu przesyłowego lub dystrybucyjnego gazowego, albo poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej - na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, w instalacjach magazynowych przyłączonych do systemu gazowego, pod warunkiem, że:

- 1) parametry techniczne instalacji magazynowych oraz sieci gazowych, do których instalacje te są przyłączone, będą zapewniać możliwość dostarczenia całkowitej ilości utrzymywanych poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zapasów obowiązkowych gazu ziemnego do sieci przesyłowej lub dystrybucyjnej krajowej w okresie nie dłuższym niż 40 dni;
- 2) zawarte umowy o świadczenie usług przesyłania gazu ziemnego oraz umowy o świadczenie usług magazynowania gazu ziemnego będą zapewniać możliwość dostarczenia całkowitej ilości utrzymywanych poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zapasów obowiązkowych gazu ziemnego do sieci przesyłowej lub dystrybucyjnej krajowej w okresie nie dłuższym niż 40 dni.

Zgodnie z ustawą o zapasach OSP występuje z wnioskiem do Ministra Gospodarki o zgodę na uruchomienie zapasów obowiązkowych. Po uzyskaniu decyzji administracyjnej w sprawie zgody Ministra Gospodarki, OSP informuje przedsiębiorstwa obrotu o konieczności i terminie uruchomienia zapasów obowiązkowych. O uruchomieniu zapasów obowiązkowych gazu ziemnego OSP informuje danego OSM najpóźniej w dniu uruchomienia tych zapasów. W wypadku uruchomienia zapasów obowiązkowych z instalacji magazynowej, w której są magazynowane zapasy należące do więcej niż jednego przedsiębiorstwa obrotu przyjmuje się, że uruchomiono zapasy obowiązkowe gazu ziemnego należące do każdego z tych przedsiębiorstw w takim samym stosunku.

Na poziomie regulacji unijnych, istotne znaczenie w aspekcie warunków uruchamiania zapasów obowiązkowych gazu ziemnego mają przepisy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 994/2010 z dnia 20 października 2010 r. w sprawie środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego i uchylenia dyrektywy Rady 2004/67/WE (dalej: Rozporządzenie SOS). Rozporządzenie SOS wyróżnia trzy podstawowe stany kryzysowe, spośród których tylko Stan nadzwyczajny, po wykorzystaniu środków rynkowych zabezpieczenia dostaw gazu, uprawnia do skorzystania w tym celu z zapasów obowiązkowych gazu. Stan nadzwyczajny występuje w przypadku nadzwyczajnie wysokiego zapotrzebowania na gaz lub znacznego zakłócenia w dostawach, lub innego znacznego pogorszenia sytuacji w zakresie dostaw oraz w przypadku gdy zastosowano wszystkie stosowne środki rynkowe, ale dostawy gazu są niewystarczające do zaspokojenia pozostałego zapotrzebowania na gaz, w związku z czym aby zabezpieczyć dostawy gazu, w szczególności do odbiorców chronionych, konieczne jest wprowadzenie dodatkowo środków nierynkowych.

Rozporządzenie SOS określa i klasyfikuje środki zapewnienia bezpieczeństwa dostaw gazu na wypadek sytuacji nadzwyczajnej, wyróżniając:

- (a) środki rynkowe (po stronie podaży są to m.in.: zwiększanie elastyczności, produkcji i importu, dywersyfikacja źródeł i kierunków dostaw gazu, inwestycje w infrastrukturę, odpowiednie klauzule kontraktowe, korzystanie z umów długo- i krótkoterminowych; a po stronie popytu m.in.: zwiększenie wykorzystania paliw alternatywnych, OZE, poprawa efektywności energetycznej itp.), oraz
- (b) środki nierynkowe, wśród których na pierwszym miejscu wymieniono wykorzystywanie rezerw obowiązkowych gazu (w dalszej kolejności m.in. obowiązkowy odbiór gazu z instalacji magazynowych).

Zgodnie z art. 4 Rozporządzenia SOS właściwy organ, którym w świetle art. 12 PE jest Minister Gospodarki jako organ prowadzący politykę energetyczną oraz realizujący nadzór w zakresie bezpieczeństwa dostaw i określający szczegółowe warunki funkcjonowania systemów gazowych, opracowuje:

- (a) plan działań zapobiegawczych, obejmujący środki niezbędne do wyeliminowania lub ograniczenia zagrożeń zidentyfikowanych w następstwie przeprowadzonej oceny ryzyka związanego z bezpieczeństwem dostaw gazu, oraz
- (b) plan na wypadek sytuacji nadzwyczajnej, obejmujący środki podejmowane w celu usunięcia lub ograniczenia skutków zakłóceń w dostawach gazu.

Wymienione powyżej plany zostały opracowane w Ministerstwie Gospodarki w 2013 r. W Planie działań zapobiegawczych [9] poddano analizie różne warianty zakłóceń w dostawach gazu z kierunku wschodniego (wariant białoruski, ukraiński, wschodni) i w zasadzie w każdym z analizowanych wariantów stwierdzono, że zakłócenia dostaw wymuszą uruchomienie środków nierynkowych czyli uruchomienie zapasów obowiązkowych gazu. Wśród działań zapobiegawczych wymieniono m.in. rozbudowę pojemności magazynowanych o ok. 1,5 mld m³ do 2021 r. oraz zwiększenie mocy odbioru instalacji magazynowych i przepustowości punktów wejścia z PMG do systemu przesyłowego. To ostatnie działanie jest to o tyle istotne, że obecnie ze względu na ograniczenia po stronie systemu przesyłowego maksymalna moc odbioru gazu z KPMG Mogilno została ograniczona z 28,8 mln m³/dobę do 18,0 mln m³/dobę (zgodnie z danymi publikowanymi przez OSM na stronie [www: https://www.osm.pgnig.pl/pl/magazyny/kpmg-mogilno](https://www.osm.pgnig.pl/pl/magazyny/kpmg-mogilno)).

Również w Planie na wypadek sytuacji nadzwyczajnej [10] jako kluczowy środek nierynkowy służący do usunięcia stanu zakłóceń dostaw gazu wskazano uruchomienie zapasów obowiązkowych utrzymywanych w trybie ustawy o zapasach. Zgodnie z ww. planem, w przypadku gdy działania rynkowe nie spowodują przywrócenia stanu bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego Minister Gospodarki, po uzyskaniu rekomendacji organu doradczego tj. Zespołu do spraw bezpieczeństwa dostarczania gazu, podejmuje decyzję, dotyczącą wprowadzenia stanu nadzwyczajnego w rozumieniu Rozporządzenia SOS, o czym informuje Komisję Europejską. W przypadku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, skutkującego zagrożeniem dostaw do odbiorców chronionych, Minister Gospodarki, na wniosek operatora systemu przesyłowego, może podjąć decyzję o uruchomieniu zapasów obowiązkowych gazu ziemnego w trybie określonym w ustawie o zapasach. Jeśli będzie to działanie niewystarczające, Minister Gospodarki może dodatkowo wnioskować do Rady Ministrów o wprowadzenie ograniczeń w poborze gazu ziemnego.

Ponadto Rozporządzenie SOS wprowadza dwie istotne kategorie dla oceny bezpieczeństwa energetycznego państwa członkowskiego: standard w zakresie dostaw i standard w zakresie infrastruktury. Standard w zakresie dostaw oznacza obowiązek przedsiębiorstw energetycznych sprzedających gaz odbiorcom chronionym podjęcia środków w celu zapewnienia dostaw gazu tym odbiorcom w przypadkach:

- (a) ekstremalnych temperatur w siedmiodniowym okresie szczytowego zapotrzebowania, występującym z prawdopodobieństwem statystycznym raz na 20 lat;
- (b) każdego przynajmniej trzydziestodniowego okresu nadzwyczajnie wysokiego zapotrzebowania na gaz występującego z prawdopodobieństwem statystycznym raz na 20 lat; oraz
- (c) przynajmniej trzydziestodniowego okresu w przypadku wystąpienia zakłóceń w największej pojedynczej infrastrukturze gazowniczej w przeciętnych warunkach w okresie zimowym.

Przez odbiorców chronionych należy rozumieć - zgodnie z art. 2 pkt 1) Rozporządzenia SOS oraz definicją przyjętą przez Polskę w ramach upoważnienia zawartego w tym przepisie i notyfikowaną Komisji europejskiej zgodnie z art. 2 pkt 18 projektu ustawy Prawo gazowe z 9 października 2012 r. [11] - odbiorców w gospodarstwach domowych przyłączonych do sieci dystrybucyjnej gazu, podmioty świadczące podstawowe usługi użyteczności publicznej, w szczególności szkoły, przedszkola, żłobki oraz podmioty lecz-

nicze w rozumieniu ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. Nr 112, poz. 654, z późn. zm.) oraz instalacje systemów ciepłowniczych dostarczające energię cieplną na rzecz ww. podmiotów. Przyjęty w Polsce standard w zakresie dostaw wynosi ok. 862 mln m³ gazu w czasie 30 dni nadzwyczajnie wysokiego zapotrzebowania na gaz ziemny (Plan działań zapobiegawczych 2013, s. 5).

Standard w zakresie infrastruktury oznacza z kolei obowiązek podjęcia przez państwo środków w celu zapewnienia, aby w przypadku zakłóceń w funkcjonowaniu największej pojedynczej infrastruktury gazowniczej, pozostała infrastruktura (określona zgodnie z formułą standardu N-1 oraz pkt 2 Załącznika I do Rozporządzenia SOS) posiadała zdolność dostarczania ilości gazu niezbędnej do zaspokojenia całkowitego zapotrzebowania na gaz na obszarze analizowanym w dniu nadzwyczajnie wysokiego zapotrzebowania na gaz, występującego z prawdopodobieństwem statystycznym raz na 20 lat. Współczynnik N-1 obliczony zgodnie z zasadami określonymi w Załączniku I do Rozporządzenia SOS powinien wynieść co najmniej 100 %. Aktualnie, zgodnie z danymi zawartymi w Planie działań zapobiegawczych (s. 17) współczynnik N-1 dla Polski wynosi 102,3%, przy czym Ministerstwo Gospodarki zastrzegło, że nie jest to wynik wiarygodny uwzględniając:

- ograniczenia kontraktowe polegające na tym, że Polska ma wolne moce przesyłowe jedynie na wschodnich wejściach do systemu przesyłowego, gdzie jednakże nie obowiązuje zasada TPA, a zatem nie można w praktyce kupić gazu u alternatywnych dostawców; z kolei przepustowości wejść do systemu przesyłowego od strony południowej i zachodniej są wykorzystane niemal w 100%;
- ograniczone możliwości rozproszczenia gazu wewnątrz krajowego systemu gazowego;
- fakt, że współczynnik N-1 opiera się na założeniu pełnego zatłoczenia magazynów i możliwości korzystania z pełnych mocy odbioru – w przypadku wystąpienia kryzysu pod koniec okresu zimowego kiedy magazyny są w znacznym stopniu szcerpane a możliwa do wykorzystania moc odbioru ulega w związku z tym zmniejszeniu.

Po uwzględnieniu ww. okoliczności wskaźnik N-1 zmniejsza się do poziomu 92 %.

Dla uchwycenia udziału PMG w zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw warto przyrzeć się także danym historycznym dotyczącym zapasów obowiązkowych gazu. W 2012 r. Prezes URE zweryfikował wielkość

zapasów obowiązkowych PGNiG S.A. na okres od 1.10.2012 r. do 30.09.2013 r. zatwierdzając wolumen zapasu wynoszący 883,7 mln m³ gazu (dane pochodzą ze Sprawozdania z działalności Prezesa URE za 2012 r.), co stanowi blisko 50% pojemności czynnych PMG udostępnianych wówczas przez OSM na zasadzie TPA. W lutym 2012 r. zapotrzebowanie na gaz przekroczyło 70 mln m³ /dobę (jedno z najwyższych w historii). Hipotetycznie, przy takim zapotrzebowaniu utrzymującym się przez dłuższy czas, wielkość zapasów obowiązkowych zgromadzonych w PMG teoretycznie powinna wystarczyć na kilkanaście dni zabezpieczenia dostaw gazu. Należy jednak uwzględnić moce odbioru poszczególnych PMG, które nie zapewniają możliwości odbioru zapasów z tak dużą wydajnością a ponadto moce te zmieniają się w zależności od stanu napełnienia PMG. Poniżej przedstawiono wartości maksymalne mocy odbioru PMG wykorzystywanych do utrzymywania zapasów obowiązkowych gazu.

Magazyn	Max. wydajność odbioru:
KPMG Mogilno	18,00 mln m ³ /dobę
PMG Wierzchowice	4,80 mln m ³ /dobę
PMG Husów	5,76 mln m ³ /dobę
PMG Strachocina	3,36 mln m ³ /dobę
Suma:	31,92 mln m³ /dobę

Obok cytowanych powyżej przepisów ustawy o zapasach, Rozporządzenia SOS oraz dokumentów rządowych, znaczenie PMG dla zabezpieczenia ciągłości dostaw gazu w sytuacjach kryzysowych znalazło również odzwierciedlenie w Polityce energetycznej Polski do 2030, opracowanej przez Ministerstwo Gospodarki i przyjętą przez Radę Ministrów w dniu 10 listopada 2010 r.[12]. Zgodnie z tym dokumentem w obszarze gazu (pkt 3.1.1.2.) jednym celów szczególnych jest zwiększenie pojemności magazynowych gazu ziemnego.

W tym kontekście warto na koniec przedstawić dane dotyczące tempa i wielkości rozbudowy zdolności magazynowych w Polsce w ostatnim czasie oraz perspektywy ich zwiększenia w przyszłości. Łączna pojemność czynna PMG udostępniona po raz pierwszy na zasadzie TPA w roku 2009 r. wynosiła 673 mln m³. Na koniec 2012 r. zdolności magazynowane udostępnione na potrzeby rynku wyniosły nieco ponad 1.8 mld m³ co odpowiadało ok. 11,2% całkowitego rocznego zużycia gazu w Polsce w 2012 r. – 16,06 mld m³ (w tym: wydobyte własne ok. 4,46 mld m³ tj. 27,78%; import blisko 11,60 mld m³ tj. 72,22%, z

czego z Czech i Niemiec ponad 2,34 mld m³)[13]. Dodatkowo w ostatnim czasie, w związku z rozbudową PMG, OSM przeprowadził procedury udostępnienia nowych zdolności magazynowych obejmujących:

- 1) KPMG Kosakowo – nowy magazyn kawernowy o pojemności czynnej 51,00 mln m³;
- 2) w PMG Wierzchowice – udostępniana pojemność czynna - 625 mln m³;
- 3) w PMG Strachocina – udostępniana pojemność czynna - 30 mln m³.

Łącznie daje to dodatkową pojemność czynną 706 mln m³.

Zgodnie z szacunkami MG zawartymi w Sprawozdaniu z wyników monitorowania bezpieczeństwa dostaw paliw gazowych za okres od dnia 1 stycznia 2012 r. do dnia 31 grudnia 2012 r., po zakończeniu procesów rozbudowy PMG przez PGNiG S.A. do roku 2021 łączna pojemność czynna PMG powinna osiągnąć ok. 20% prognozowanego tym czasie zapotrzebowania na gaz na poziomie 17 mld m³. Zmiany wielkości pojemności czynnych PMG prezentuje tabela poniżej.

Magazyn	Pojemność czynna na koniec 2012 r.:	Pojemność czynna na dzień 10.06.2014 r.:	Pojemność czynna w perspektywie do 2021 r.
KPMG Mogilno	411,89 mln m ³	407,89 mln m ³	800,00 mln m ³
PMG Wierzchowice	575,00 mln m ³	1200,00 mln m ³	1200,00 mln m ³
PMG Husów	350,00 mln m ³	350,00 mln m ³	500,00 mln m ³
PMG Strachocina	330,00 mln m ³	360,00 mln m ³	360,00 mln m ³
PMG Swarzędz	90,00 mln m ³	90,00 mln m ³	90,00 mln m ³
PMG Brzeźnica	65,00 mln m ³	65,00 mln m ³	100,00 mln m ³
KPMG Kosakowo	-----	51,00 mln m ³	250,00 mln m ³
SUMA:	1.821,89 mln m³	2.523,89 mln m³	3.300,00 mln m³

6. ZMIANA MODELU RYNKU GAZU WPROWADZONA W IRiESP W 2012 R.

W lipcu 2012 r. Prezes URE zatwierdził Instrukcję Ruchu i Eksploatacji Sieci Przesyłowej, która wprowadziła niezwykle istotne zmiany zasad świadczenia usług przesyłania i w konsekwencji zasad funkcjonowania rynku paliw gazowych jako całości. Zgodnie z IRiESP w systemie przesyłowym rozróznilo fizyczne i umowne punkty wejścia do wyjścia z systemu

przesyłowego, w tym:

- c) międzysystemowe fizyczne punkty wejścia i wyjścia na połączeniu systemu OSP z systemem OSM – MFPWE_{OSM}, MFPWY_{OSM};
- d) umowne punkty wejścia do i wyjścia z systemu przesyłowego (w tym punkty o fizycznej lokalizacji na połączeniu z instalacjami magazynowymi).

Zarówno fizyczne jak i umowne punkty wejścia i wyjścia wymienione w IRiESP stanowią elementy systemu przesyłowego OSP. Samo rozdzielanie usług świadczonych przez OSP odrębnie w punktach wejścia i wyjścia stanowi niewątpliwie konsekwencję wdrożenia systemu entry-exit przewidzianego w art. 13 ust. 1 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 715/2009 (Rozporządzenie 715/2009), zgodnie z którym taryfy dla użytkowników sieci są ustalane dla poszczególnych punktów wejścia do systemu przesyłowego lub wyjścia z niego. Transport paliw gazowych na połączeniach systemu przesyłowego z instalacjami magazynowymi został oparty o dwie umowy przesyłowe:

- (a) Międzyoperatorska umowa przesyłowa (MUP) pomiędzy OSM i OSP - podstawa przydziału przepustowości na rzecz OSM (PP) w MFPWE_{OSM}, MFPWY_{OSM};
- (b) Umowa przesyłowa pomiędzy OSP a Zleceniodawcą usługi przesyłania (ZUP) - podstawa do przydziału zdolności na rzecz ZUP (PZ) w umownych punktach wejścia do i wyjścia z systemu przesyłowego na połączeniu z instalacjami magazynowym. Przydział Zdolności jest podstawą realizacji usługi przesyłania a więc transportu paliwa gazowego.

Przydział Przepustowości w MFPWE_{OSM} oraz MFPWY_{OSM} następuje wyłącznie na rzecz OSM, natomiast oferowana przez OSP na rzecz ZUP zdolność dla umownych punktów wyjścia i wejścia na połączeniu systemu przesyłowego z PMG odpowiada przepustowości, jaką OSM nabył od OSP w MFPWE_{OSM} oraz MFPWY_{OSM}.

Co ciekawe, podstawą naliczania opłat taryfowych za usługi przesyłu na połączeniu systemu przesyłowego z PMG jest przydział przepustowości, a więc ponosi te opłaty OSM, mimo, że zleceniodawcą usługi przesyłania jest ZUP. Z kolei ZUP nie ponosi opłat bezpośrednio na rzecz OSP z tytułu świadczonych na swoją rzecz przez OSP usług przesyłania, a jedynie szczególne opłaty przewidziane w IRiESP m.in. na wypadek niezbilansowania. Powyższe oznacza de facto przeniesienie kosztów transportu paliwa gazowego na połączeniu systemu przesyłowego i PMG na OSM, a w dalszym na ZUM, który ponosi te koszty w ramach opłat taryfowych za usługi magazynowania

skalkulowane w taryfie OSM z uwzględnieniem kosztów zakupu przez OSM przepustowości w MFPWE_{OSM} oraz MFPWY_{OSM}. Od strony prawnej rozwiązanie to nie wydaje się jednak klarowne.

W konsekwencji opisanych powyżej zmian możliwość dokonania i wielkość przydziału zdolności na rzecz ZUP w punktach umownych na połączeniu systemu przesyłowego i instalacji magazynowych, a co za tym idzie również możliwość korzystania przez ZUP z usług przesyłania paliwa gazowego siecią przesyłową do lub z instalacji magazynowej oraz korzystania ze zdolności magazynowych przydzielonych im przez OSM, została uzależniona od zakupu przez OSM przepustowości w MFPWE_{OSM} oraz MFPWY_{OSM}.

Wątpliwości budzi tryb wprowadzenia tak daleko idących zmian w zasadach funkcjonowania rynku gazu, polegających m.in. na nałożeniu wprost w treści IRiESP obowiązków na operatorów systemów współpracujących z systemem przesyłowym (w tym OSM) niemieszczących się w ustawowo określonym zakresie regulacji IRiESP i niemających wystarczającego oparcia w przepisach prawa krajowego i unijnego. Podkreślenia wymaga, że obowiązki i uprawnienia operatorów systemów gazowych zostały określone w bezwzględnie obowiązujących przepisach prawa tj. w ustawie Prawo energetyczne, Rozporządzeniu 715, oraz w Rozporządzeniu systemowym. Należy też zauważyć, że obowiązek zawarcia umowy przesyłowej przez OSP uregulowany został w przepisach rangi ustawowej (art. 4 ust. 2 ustawy Prawo energetyczne), co wynika z konstytucyjnej zasady, zgodnie z którą ograniczenie wolności działalności gospodarczej (której przejawem jest zasada swobody zawierania umów) jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny (art. 22 Konstytucji RP). W tym kontekście należy uznać, że również nałożenie na OSM obowiązku zawarcia MUP i wystąpienia o przydział przepustowości, od czego de facto uzależniono możliwość transportowania gazu siecią przesyłową z i do PMG, stanowi ograniczenie swobody działalności gospodarczej OSM, które powinno mieć swoje źródło w przepisach ustawy. W związku z tym wątpliwe prawnie wydaje się wprowadzanie ich w IRiESP zatwierdzanej decyzją administracyjną Prezesa URE, gdyż w świetle art. 87 ust. 1 Konstytucji RP IRiESP nie stanowi źródła prawa.

7. ROZLICZENIA W JEDNOSTKACH ENERGII

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad kształtowania i kalkulacji taryf oraz rozliczeń w obrocie paliwami gazowymi (Dz. U. z 17 lipca 2013 r., poz. 820) obowiązek rozliczeń w jednostkach

energii wejdzie w życie z dniem 1 sierpnia 2014 r. Podstawą rozliczeń będą w związku z tym zdolności magazynowe wyrażone w megawatogodzinach (MWh) zamiast metrów sześciennych (m^3) a w przypadku mocy odbioru i mocy zatłaczania odpowiednio w MWh/h zamiast w m^3/h . Zmiana ta będzie miała istotny wpływ na warunki świadczenia przez OSM usług magazynowania, gdyż w zależności od wartości ciepła spalania gazu zatłoczonego do PMG przez ZUM, różna będzie pojemność wyrażona w jednostkach wolumetrycznych zajęta przez ten gaz.

Z uwagi na wejście w życie ww. przepisów OSM opracował i poddał konsultacjom społecznym projekt RŚUM dostosowujący do nich warunki świadczenia usług magazynowania (projekt RŚUM jest jeszcze w fazie konsultacji). Określając parametry zdolności magazynowych w jednostkach energii przyjęto, że ciepło spalania standardowego paliwa gazowego zatłaczanego lub odbieranego do/z instalacji magazynowej wynosi $39,5 \text{ MJ}/m^3$ (tzw. referencyjne ciepło spalania). W przypadku, kiedy ciepło spalania Paliwa Gazowego zatłoczonego do Instalacji Magazynowej będzie wyższe niż referencyjne ciepło spalania, wówczas pojawia niewykorzystana pojemność PMG, która może zostać zatłoczona gazem. OSM zaoferuje w takim przypadku tzw. rozszerzenie udostępnionych usług, które obejmuje oferowaną oddzielnie dodatkową pojemność czynną, dodatkową moc zatłaczania lub dodatkową moc odbioru. ZUM będzie informowany o dodatkowej pojemności czynnej, co najmniej raz w miesiącu, nie później niż do 7 dnia następnego Miesiąca Gazowego. Zamówienie przez ZUM w/w dodatkowych zdolności magazynowych będzie odbywać się poprzez złożenie Nominacji/Renominacji.

8. PODSUMOWANIE

Biorąc pod uwagę przedstawiony w referacie proces wyodrębniania się działalności OSM oraz aktualnie obowiązujące zasady świadczenia usług magazynowania paliw gazowych należy dojść do wniosku, że choć PMG nadal stanowią własność PGNiG S.A. a funkcje OSM pełni spółka celowa, w której kapitale zakładowym PGNiG S.A. posiada 100 % udziałów, to jednak pod względem regulacyjnym oraz pod względem obserwowanej praktyki działalności OSM, osiągnięte zostały cele określone w aktach prawnych przyjętych w ramach II i III Pakietu Energetycznego w zakresie poddania działalności magazynowej Zasadzie TPA oraz w zakresie wyznaczenia dla instalacji magazynowych operatora korzystającego z realnych

gwarancji niezależności.

Uwzględniając trwający proces rozbudowy PMG i udostępnianych na rynku zdolności magazynowych można zasadnie przewidywać, że wraz z rozwojem konkurencyjnego rynku gazu oraz dywersyfikacją kierunków i źródeł dostaw gazu, zmieniać się będzie również rozłożenie i ciężar funkcji pełnionych przez PMG, przy czym jak się wydaje na znaczeniu będzie zyskiwało wykorzystanie PMG na potrzeby strictly handlowe, związane m.in. z reagowaniem na wahania cen na rynku paliw gazowych, co może skutkować m.in. zwiększonym popytem na usługi krótkoterminowe. Jednak w perspektywie najbliższych kilku lat wydaje się, że funkcja w zakresie zabezpieczania dostaw gazu poprzez zapasy obowiązkowe utrzymywane w PMG będzie nadal funkcją dominującą.

Wątpliwości budzi tryb wprowadzenia w 2012 r. istotnych zmian zasad funkcjonowania rynku paliw gazowych związanych z wyodrębnieniem fizycznych i umownych punktów wyjścia i wejścia z i do systemu przesyłowego oraz wprowadzeniem przydziału przepustowości i przydziału zdolności. Wydaje się, że tak daleko idące zmiany powinny mieć źródło w przepisach rangi ustawowej a nie wyłącznie w IRiESP, która zgodnie z Konstytucją RP nie stanowi źródła prawa. Ponadto celowe wydaje się również, aby nowy model kontraktowy wprowadzony w IRiESP w 2012 r. znalazł stosowne odzwierciedlenie w przepisach ustawy Prawo energetyczne określających reżim prawny i elementy umów zawieranych przez uczestników rynku gazu (np. w treści art. 5 PE).

Wprowadzenie rozliczeń w jednostkach energii niewątpliwie niesie ze sobą pewne wyzwania praktyczne w obszarze magazynowania paliw gazowych związane między innymi z wahaniami ciepła spalania gazu zatłaczanego do PMG. Biorąc pod uwagę, że np. wielkość zapasów obowiązkowych będzie ustalana w jednostkach energii, należy przyjąć, że ewentualne zatłoczenie paliwa gazowego w celu utworzenia zapasu obowiązkowego o ciepłe spalania poniżej wartości po której wyliczone zostały przydzielone na ten cel zdolności magazynowe, może w praktyce powodować pewne trudności w wypełnieniu obowiązku utrzymywania zapasu obowiązkowego w wielkości wynikającej ze stosownej decyzji Prezesa URE.

LITERATURA

- [1] Prezes URE: Mapa drogowa uwolnienia cen gazu ziemnego, styczeń 2013 r. <http://www.ure.gov.pl/pl/liberalizacja-ryнку-ga>
- [2] Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej: Program wprowadzania konkurencyjnego rynku gazu w Polsce i harmonogram jego wdrażania; dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 27 kwietnia 2004 r.
- [3] Biuletyn URE Nr 3 2006, Sprawozdanie z działalności Prezesa URE – 2005, s. 39-41.
- [4] Biuletyn Urzędu Regulacji Energetyki Nr 3 2009, Sprawozdanie z działalności Prezesa URE – 2008, s. 38.
- [5] Sprawozdanie z działalności Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki – 2009, s.87 i n., marzec 2010 r.
- [6] Sprawozdanie z działalności Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki – 2012, s.109., marzec 2013 r.
- [7] ERGEG: Final Guidelines for Good TPA Practice for Storage System Operators (GGPSSO), of 2 march 2005 as updated July 2011. Dokument dostępny na stronie www.ceer.eu
- [8] RŚUM z 14.12.2012r. ze zm., dostępny na stronie www.osm.pgnig.pl
- [9] Minister Gospodarki: Plan Działań Zapobiegawczych, Warszawa 2013 r., dostępny na stronie [www: http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Ropa+i+gaz/Bezpieczenstwo+dostaw+gazu](http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Ropa+i+gaz/Bezpieczenstwo+dostaw+gazu)
- [10] Minister Gospodarki: Plan na wypadek sytuacji nadzwyczajnej, Warszawa 2013 r., dostępny na stronie [www: http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Ropa+i+gaz/Bezpieczenstwo+dostaw+gazu](http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Ropa+i+gaz/Bezpieczenstwo+dostaw+gazu)
- [11] Projekt ustawy Prawo gazowe z 9 października 2012 r. dostępny na stronie [www Rządowego centrum Legislacyjnego: http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/2/projekt/19302/katalog/69283](http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/2/projekt/19302/katalog/69283)
- [12] Obwieszczenie Ministra Gospodarki z dnia 21 grudnia 2009 r. w sprawie polityki energetycznej państwa do 2030 r. (M.P. z 2010 r. Nr 2 poz. 11)
- [13] Minister Gospodarki: Sprawozdanie z wyników monitorowania bezpieczeństwa dostaw paliw gazowych za okres od 1 stycznia 2012 do 31 grudnia 2012 r., Warszawa 2013 r., dokument dostępny na stronie [www: http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Ropa+i+gaz/Sprawozdania](http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Ropa+i+gaz/Sprawozdania)
- [14] Instrukcja Ruchu i Eksploatacji Sieci Przesyłowej zatwierdzona decyzją Prezesa URE z dnia 24 lipca 2012 r., dostępna na stronie [www: http://www.gaz-system.pl/fileadmin/pliki/iriesp/pl/IRiESP_v018_24172012.pdf](http://www.gaz-system.pl/fileadmin/pliki/iriesp/pl/IRiESP_v018_24172012.pdf)

DEVELOPMENT OF GAS STORAGE SEGMENT, CHANGES IN THE REGULATORY ENVIRONMENT, THE OPERATING PRINCIPLES AND THE ROLE OF THE SEGMENT IN THE GAS MARKET

Key words: storage of gaseous fuels in storage facilities, gas market liberalisation, security of gas supply

Summary.

The gas storage segment went through a deep transformation over the last years within the process of building a competitive gas market and at the same time has become an important instrument for the Polish energy policy increasing its security of gas supply. The process of organizational, functional and legal unbundling of storage system operator (SSO) and the introduction of the principle of non-discriminatory third party access to storage facilities (TPA) were accompanied by investments in construction of new storages and development of existing storages as well as by procedures of making new storage capacities available for participants of gas market. The availability of storage services is gradually growing, so it may result in increasing role of use of storage facilities for commercial purposes like quick reacting to changes in gas demand or sudden changes in prices of natural gas, instead of using it only for exceptional emergencies. The gas storage segment is also preparing, like other segments of gas market, for introducing settlements expressed in units of energy, starting from august 2014, which will have an impact on conditions of storage services.

Adam Wawrzynowicz, radca prawny, wspólnik zarządzający, kancelaria Wawrzynowicz i Wspólnicy sp.k.
E-mail: adam.wawrzynowicz@wawrzynowicz.eu

Tomasz Brzeziński, radca prawny, wspólnik, kancelaria Wawrzynowicz i Wspólnicy sp.k.
E-mail: tomasz.brzezinski@wawrzynowicz.eu